

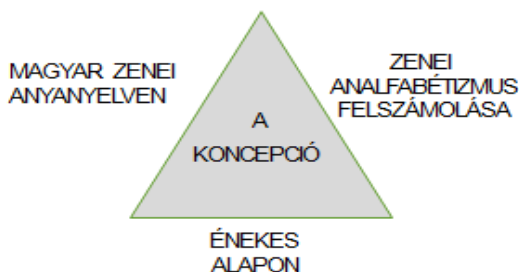
KODÁLY ZOLTÁN NAGYKÖRÖSÖN

HARGITA PÉTER

Idén a 130. születésnapjára emlékezhetünk a legnagyobb magyar zenepedagógusra, Kodály Zoltánra.

Kodály nagysága a hitéből fakadó emberségen túl abban a hallatlan nagy tudásban gyökerezett, amit, mint irodalmár, zeneszerző és a hazáját féltőn szerető népzene kutató birtokolt. Tudását a magyar nemzet megmaradásáért kamatoztatta. Hitt abban, hogy a nemzet kultúrájának megismerése, tovább éltetése és virágztatása a záloga kicsiny hazánk fennmaradásának.

Hitt a kultúra ember és léleknevelő erejében, és szerette volna azt mindenkinek a lelkébe beleplántálni. Erre a legalkalmasabb eszköznek a mindenki számára rendelkezésre álló emberi énekhangot tartotta. A népzene kutató és gyűjtés zászlóvivőjeként, meggyőződésévé vált, hogy a már-már teljesen elfelejtett magyar népzenei kultúránkat vissza kell tanítani, mert az európai és főleg a német kultúra teljesen elfedte a magyar zenei anyanyelvünket. Úgy látta, hogy ahogyan mindenki megtanítható írni és olvasni, úgy mindenki képes elsajátítani a zenei írás olvasás fortélyát is, és így felszámolható a zenei analfabetizmus. Így rajzolódik elénk a „Kodály Konceptió” hármas pillére, aminek betetőzéseként álmodta meg az országos méretű kórusmozgalmat, mint a művészeti nevelés és élményszerzés mindenki számára elérhető csúcspontját.

Vegyük most szemügyre, a kodályi életmű Nagykőrössel kapcsolatos eseményeit, különösen tekintettel mindazt, ami a régi Képzővel kapcsolatos.

A várossal, – ismereteim szerint – két személyen keresztül került kapcsolatba.

A II Világháború után Bálint Ferenc által (aki a zeneiskola igazgatója volt) és a Kodály tanítványok közé tartozott, és még a II. Világháború előtt Márton Barna által, aki a gyülekezet kántora, a képző és a gimnázium zenetanára volt.

Kodály Zoltán Nagykőrösön, 1938. május. 29

MÁRTON BARNA ÉS A KÓRUSA

Kodály és Márton Barna között kezdetben szakmai, majd egyre mélyülő személyes kapcsolat is kialakult. Erről tanúskodik az a Kodálytól származó 18 levél és képeslap, (kottaküldemény) amelyeket az Arany János Múzeum őriz – Márton

Barna hagyatékából – de amelyek zöme még nem szerepel a Legány Dezső szerkesztette Kodály Zoltán levelei c. 1982-ben¹ megjelent kiadványban.

Márton Barna egy lángoló, eleven személyiség² volt. Az akkori Tanítóképezde fiaival (akkoriban még szinte kizárólag férfiak készültek erre a pályára), becsatlakozott az 1945 előtt virágzó férfikari dalárda kultuszba, de repertoárjában – szemben a zömében németes anyaggal – a magyar vonatkozású értékes és új anyagok felé vezette a nagykőrösi prepákat. A kórus nevéhez fűződik néhány Bartók (pl. 1937.ápr.18. Kecskemét: Bartók kórusok ősbemutatója) és Kodály kórusmű bemutatója, és a repertoáron ott voltak Bárdos kompozíciók is.

1937 és 41 között 5 alkalommal volt 30 perces rádiós szereplésük. Kedvelt műsorszám Kodály 150. genfi zsoltára. Az 1938. márc.25-én az énekkar 35 perces élő adásának a programja a következő volt:³

<i>Kodály Zoltán:</i>	<i>150. genfi zsoltár,</i>
<i>Vikár Sándor:</i>	<i>Motetta,</i>
<i>Koudela Géza- Bárd Miklós:</i>	<i>Éji dal,</i>
<i>Bartók Béla:</i>	<i>Elmúlt időkről,</i>
	<i>Négy régi magyar népdal,</i>
<i>Vikár Sándor:</i>	<i>Mennek a fonóba,</i>
<i>Bárdos Lajos:</i>	<i>Széles a Duna.</i>

A rádiószereplésnek országos visszhangja támadt. Közel 200 elismerő levél érkezett az intézetbe. A Rádió Újság kritikai rovata szerint „... a művelődés derék katonái kitűnő munkát végeztek”

A 39-es rádiószereplés után Ákom Lajos a Zeneművészeti Főiskola tanára így nyilatkozott: „A nagykőrösi képző énekkara ma a legjobb ilyen együttes az egész országban.” A nagyszerű rádiószereplés után telefonhoz hívták a karnagyot. A szerzők, Kodály és Bárdos fejezték ki őszinte gratulációjukat a kiváló teljesítményért.

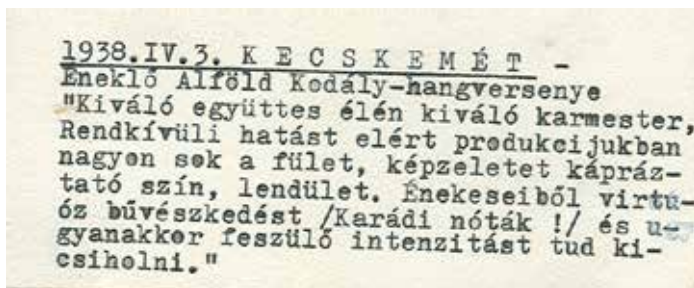
¹ Legány Dezső (szerk.): Kodály Zoltán levelei, Zeneműkiadó 1982

² Hegyedüs Károly (szerk.): Szemelvények a Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző Intézet életéből, Nagykőrös 1982: 43.

³ Kórus napló – Nagykőrös, Hősök tere 5.

KAPCSOLATA KODÁLLYAL

Kodálllyal történő személyes találkozások sorában talán a legelső az 1938. áprilisi 3-i „Éneklő Alföld” Kodály-hangverseny volt. Egy kritika a következőket írta: (lásd a naplóbejegyzést)

Kórusnapló bejegyzés

Ezt követte májusban a Nagykőrösön – Márton Barna által – megrendezett „Éneklő Ifjúság koncert”. A gimnázium udvarán 13 ifjúsági és gyermekkar, kb. 1000 fővel énekelt együtt Kodály a „Magyarokhoz” című kánonját, a szerző vezényletével. A 13 kórusból 11 nagykőrösi énekkar volt, akiket 9 különböző nagykőrösi zenetanár vezetett. (Az eseményen jelen volt még Bárdos Lajos, Kerényi György, Vásárhelyi Zoltán, Tóth Aladár zeneesztéta is.) Ezek után a tömegeket megmozgató hangverseny után nevezte Kodály a Nagykőrösi Tanítóképzőt a „Múzsák szállási”-nak.

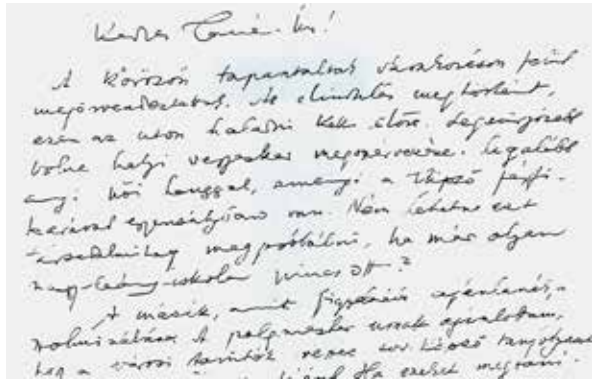
Egy néhány nappal későbbi levelében, a legsürgősebb feladatnak nevezte Kodály, egy **városi vegyeskar** megszervezését. Ugyanebben a levélben biztatja Márton Barnát a szolmizálás megtanulására is:

„A polgár mester úrnak ajánlottam, hogy a városi tanítók részére továbbképző tanfolyamot rendezzen az ön vezetésével. Küldök egy Biciniát, ha még nem foglalkozott volna a szolmizálással, itt a vakáció, hogy beleélve magát, össze teljes erővel megindítsa. Sok időt kímél, és biztos intonációhoz vezet.”

Kodály zenepedagógiai sorozata a Bicinia-Hungarica ezekben az években indult, tehát a szolmizáció „hőskorában” vagyunk. Egy későbbi levélben pedig már, az „Énekeljünk Tisztán” gyakorló füzet kipróbálásában szerzett tapasztalatok után érdeklődik Kodály. Aktív szakmai kapcsolatra utalnak tehát ezek a levelek.

Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy az a színvonalas munka, ami a Képzőben folyt nem a függ össze direkt módon a Kodály koncepció részeként terjedő szolmizálással, hiszen már azt megelőzően jelentős sikereket értek el. A sikerhez azonban nyilván hozzájárult – Márton Barna személyén túl – az is, hogy a

képzőben tanító és kántor képzés folyt. Így joggal feltételezhetünk egy válogatott, kottát olvasni tudó, vagy legalább is tanuló fiatalokból álló énekkart. Nem közömbös az életkor sem. A képzőben tanuló ifjak 5 évig voltak az iskola diákjai 15-16 éves koruktól 19-20 éves korukig. Ez alatt az idő alatt a nem csak a zenei képességeik, hanem a hangjuk is jelentősen fejlődött.

*Kodály levélrészlet, Budapest 1938. máj.31.
(Arany Múzeum Nagykovács 70.10.16.)*

Abban, hogy Kodály a városi vegyeskar életre hívására biztató szavai nem hoztak eredményt, nemcsak a háború okozta bizonytalan helyzet játszott szerepet, hanem Márton Barna egyénisége is.

Kodály levelezése 1967-ben bekövetkezett halála után Legány Dezső szerkesztésében,⁴ 1982-ben megjelent levelezés névmutatójában csupán 3 levél utal Nagykovácsra, amiből egynek a létezése bizonyított, de tartalma ismeretlen. Arany László⁵ közléséből tudom, hogy Mátyás János a Kodály Társaság művészeti titkára foglalkozott e levelekkel, ami kapcsán le is gépelték a levelek egy részét de, Mátyás halála miatt nem kerültek publikálásra. Ezt a hiányt igyekeztem pótolni a Studia Caroliensia-ban 2000-ben megjelent cikkemmel.⁶ A levelek keletkezési időpontjának meghatározása egyáltalán nem volt egyszerű feladat, mert Kodály általában nem írt leveleire dátumot, így a keltezés csak postai bélyegzőről olvasható le, – ami többnyire olvashatatlan –, vagy a levélben leírtakból

⁴ Legány Dezső (szerk.): Kodály Zoltán levelei, Zeneműkiadó 1982

⁵ Ceglédi református lelkész-karnagy.

⁶ Hargita Péter: Dokumentumok a régi Nagykovácsi Tanítóképző Énekkarának múltjáról, Studia Caroliensia 2000/3

következtethető ki. Az alábbi táblázatban a fellelhető levelek közé, belevettem Legány közléséből azt a két régebbit is, amelynek nagykőrösi vonatkozása van. 1938 máj 31-től a címzett mindig Márton Barna volt. Látható, hogy jelentős anyag található még az Arany János Múzeumban. (LD=Legány Dezső; AMN=nyilvántartási szám, Arany Múzeum Nagykőrös, Ceglédi út 19.)

Egy kórusmű születése.

Az AMN 70.10.1. nyilvántartási számon szereplő levelezőlap, egy kórusmű születésének nyomait őrzi.

Budapest, 1938. jún./júl. 08.

Kedves Tanár Úr! (Írja M.B.-nak)

Általános fölmentést és elnézést kérek mulasztásomért. Betegségek, tennivalók csak mostanában világosították meg, mit tehetek.

Ha élek, lesz egy olyan féle mű, mint a 150. G Zs [genfi zsoltár], de alapja a „Semmit ne bánkódjál” Szkarosi féle dicséret lesz⁷. Ugyancsak ha élek, elmegyek az ünnep arra a napjára, s ha mozgok elvezényelem.

A Tanítóképző fennállásának 100. évfordulójára 1939-re készülve, valószínűleg még 38 tavaszán – az előbb említett Éneklo Ifjúság koncert után – kérhette Márton Barna a mestert egy kóruskompozíció megírására. Kodály a felkérésre igent mondott. Jól ismerte már a kórus, és karnagyának képességeit szabadjára engedhette alkotói fantáziáját.

A mű elkészült, és az igazgatótanács már augusztus 24-ére összehívta az énekkart, hogy megtanulják az elég nehéznek mondható új darabot. A 8 partitúra oldalas kórusművet 3 hét megfeszített munkával tanulták meg. Az ünnepségen Ravasz László prédikált és a 100 tagúra kibővített férfikart Kodály Zoltán vezényelte. Különösen fontos a mű időzítése. Amikor szeptember 17-én, a jubileumi ünnepségen felhangzott a „Semmit ne bánkódjál Krisztus szent serege...”, már Hitler lerohanta Lengyelországot. Különös példa ez arra, hogy egy művész, a maga érzékeny lelkével, hogyan látja, és érzi meg előre, a társadalmi történéseket. A Trianon fájdalmaival még mindig küszködő országra, és a terjedő hitleri fasizmusra érzékeny lélek, nem tudott egy felhőtlen, örömteli kórusművet alkotni

⁷ Ez az első híradás a mű keletkezéséről. A választott szöveg: Skharosi Horváth András 1549 előtt írt Vigasztaló ének-e, Székel Balázs dallamán (1546).

még egy jubileumi ünnepségre sem. A megérett feszültségek között fogant kompozíció, mire elkészült és bemutatásra került, teljes mértékben aktualizálódott.

Tóth Aladár zeneesztéta a mű bemutatója alkalmából ezt írta: „Csodálatos muzsika ez a legtisztább, a legékesebb hang, amely barbár napjainkban megcsendülhet.” És megcsendült újból és újból, a már említett rádiós szereplések alkalmával, a Radiola hanglemezzgyár készítette lemezeken keresztül, és a Magyar Filmiroda által készített felvételen, a II. Világháború idején a hangos filmhíradókban, a mozik műsorán játszottak.

*Semmit ne bánkódjál Krisztus szent serege,
Mert nem árthat néked senki gyűlölsége,
Noha e világnak rajtad dühössége,
De nem hágy szegyenben Krisztus Öfelsége.*

*Márton Barna és Kodály Zoltán
Nagykörös 1939*

Kodályt köszöntő levél

Márton Barna Kodály iránti rajongó tisztelete abban is kifejeződött, hogy a mester születésnapján dec. 16-án koncerteket rendezett. Kodály 61. születésnapjára 1943-ban azonban egy különös köszöntőt is írt, amelyet szintén az Arany Múzeum őriz. Kodály – az addig megírt – 49 db. kóruskompozíciójának a címeiből applikált össze egy jókívánságot.

Méltóságos Uram!

Kedves Professor Úr!

Most, amikor „Jelenti magát Jézus” s az „Angyalok és pásztorok” ünnepe közelg, az „Esti dal” szárnyain küldjük a „Köszöntő”-t, kívánva azt, hogy „Semmit ne bánkódjál” azért, amiért „Forr a világ bús tengere”, hanem „Hass, alkoss, gyarapíts”...

Aláírás:

A Nagykőrösi Református Tanítóképző-intézet és Líceum

Ismereteim szerint a 100 éves jubileum alkalmával vette fel a képző énekkara a Kodály Zoltán nevet.